

עלון קיבוץ ניר דוד (תל עמל)

יוני 2025

ברוך אתה, יום תמוז, הבוער ככבשן

על אדמת האבות,

הנותן לתאנה ולתמרה את דבשן

ומשכר ענבות.

[יהודה קרני, מכרך השירים 1922–1935]

עלון מס. 6 בשנת 2025, מס. 2303 למניין עלוני הקיבוץ

שותפים לעלון:

לזכרה של שולה טל: אלעד טל / יובל טל / מאיה ארטל-ויסמן / משפחה

מלחמה: אלה פרג-מורגן / דרור סגל / לימור גינת / עידו גופר / ערן להב

עיצוב הלוגו החדש: עדי מידה

תמונות: ארכיון ניר דוד / דרור סגל / לאה להב / משפחת טל / עידו גופר / פרטיים

הבאת העלון לדפוס: כרמית נגלר

תודה מיוחדת ליהודית אייל על חומרי הארכיון וההגהה

עורכת: סמדר יחיאלי

עלון פנימי, כל הזכויות שמורות

יוני 2025

על עלון יוני

נפתח בפרידה משולה טל היקרה, שנפטרה לפני כמה ימים.

נמשיך במלחמה שנחתה עלינו, תרתי משמע.

המדורים הקבועים של העלון יתווספו לעלון של החודש הבא.

מכאן אנו שולחים ניחומים לאילון סלוס ומשפחתו, על פטירת אימו, חדוה סלוס.

קריאה נעימה, סמדר יחיאלי

שולה טל 22.1.1944 - 26.6.25

קורות חיים לזכרה

[כתבה המשפחה]

נולדה בשם **שולמית** בקיבוץ המעפיל ב-1944, בת ראשונה להורים **מיכל ויצחק** ארזי שהגיעו מפולין בזמן המלחמה. בגיל שנתיים עברו לניר דוד ומאז רוב חייה גרה כאן. הייתה ילדת קיבוץ של פעם, עם לינה משותפת, עבודה וחיי קבוצה ("רימון") שהיו חשובים לא פחות מהמשפחה.

כשהייתה בת 5 נולד אחיה **ממי**, קצת אחר כך הצטרפה למשפחה **אסתר** בת-ה-10, קרובת משפחה ששרדה את המלחמה והגיעה ארצה לבדה, אומצה על ידי מיכל ויצחק והפכה לאחות הגדולה. כששולה הייתה בת 8 נולדה **דבורה** הצעירה. דבורה ואסתר נפטרו לפני כמה שנים וחסרות מאוד.

אמא למדה בקיבוץ ואחר כך בבית הספר האזורי בבית אלפא, אהבה מאוד לקרוא וללמוד, השלימה בגרות מלאה לאחר התיכון כדי שתוכל ללמוד באוניברסיטה.

בצבא שירתה כפקידה בגולני, בבסיס בן עמי ליד עכו, ושם נפגשו היא ומאיר, אבא שלנו.

לאחר השחרור מהצבא עברה לירושלים ללמוד מדעי החברה באוניברסיטה העברית. גם אבא שלנו למד שם, הם גרו יחד בקרית יובל, למדו, והיא עבדה כמדריכה במעון לנערות. במשך השנים חזרה וסיפרה על התקופה בירושלים, כמה הייתה משמעותית עבורה בכל ההיבטים.

ב-1968 לאחר סיום הלימודים התחתנו ועברו לגור בניר דוד.

ב-1970 נולד אלעד, ולאחר מכן הדס, עירית וניצן.

ב-1989 עברו לחיפה לשלוש שנים וחזרו. היא אמרה שהייתה חייבת גינה, דשא ומרחבים, שמאוד אוהבת עיר אבל לביקור בלבד. בסוף תמיד רצתה לחזור לשקט של הקיבוץ ולטבע.

אמא עבדה כמעט כל השנים בקיבוץ והייתה פעילה בוועדות. עבדה כמטפלת בבתי ילדים, תמחירנית בהנהלת חשבונות. בהמשך חינכה כיתת נעל"ה וכיתה ז-ח בבית הספר האזורי, למדה קורסים והכניסה תקנים של ISO לעבודה הבית ספרית, ניהלה את האירוח הכפרי כשהיה רק קרוואנים וגם כשהתפתח לאתר צימרים. בשנות המחלה של אבא חזרה להנהלת חשבונות. ב-2008 לאחר שנים ארוכות של מאבק אבא נפטר. זמן לא רב לאחר מכן מונתה לרכזת בריאות ורווחה בקיבוץ, אולי התפקיד בו הרגישה שהיא מביאה לידי ביטוי את היכולות והעניין שלה באופן מיטבי.

הקיבוץ היה חשוב לה מאוד, והיה לה חשוב לפעול כדי לשפר ולקדם אותו להיות מקום שמתנהל באופן אכפתי, הגון ושקול. היא התנדבה בשנים האחרונות כחברת מזכירות בהנאה גדולה ותחושת משמעות אך נאלצה לפרוש כשהתגלה אצלה הסרטן בשנה שעברה, אבל גם לפני שבועיים עוד דיברה בלהט כדי לשכנע להצביע בעד הצעה שחשבה שתיתן לקיבוץ אופק כלכלי לעשרים השנים הבאות, גם כשידעה שעבודה זה כבר לא משנה. העשייה עבור אחרים ועבור הקהילה מילאה הרבה מזמנה בשנים האחרונות, אם בהתנדבות בגמ"ח ואם בעזרה פרטנית למי שהיה צריך. אמא סיפרה שהיא מרגישה מסופקת ושמחה ביכולתה להשפיע.

חוץ מכל זה היא הייתה גם סבתא. לפני 23 שנים נולדה מיא הנכדה הבכורה ולאחר מכן עוד 12 נכדים ונכדות, שאהבה מאוד והם אותה. היא דאגה לקייטנות סבתא מותאמות לכל גיל וימי כיף למי שרוצה. הבית היה פתוח לכולם והם ידעו ונהנו מזה עד הסוף.

אנחנו מסתכלים אחורה, משתאים ומתפעלים כמה הרבה הספיקה ב-81 שנותיה, זכתה להיות עטופה בבני משפחה וחברים טובים, ושמחים שזכינו גם אנחנו.

יהי זכרך ברוך

לזכרה של שולה טל

[מאיה ארטל ויסמן]

את שולה אני מכירה קודם כל כאמא של עירית, בת כיתתי וחברתי הטובה, מקבוצת "כנרת". כששולה ומאיר לקחו חופשה של כמה שנים מניר דוד ועברו לחיפה, ביקרתי אותה ואני זוכרת שתמיד היה נעים לבוא אליהם, ועל הדרך להיפגש בשולה שתמיד הייתה מסבירת פנים, שנעים לדבר איתה ועושה את השהות אצלם בבית לנעימה ומשמחת.

בהמשך החיים ניהלה שולה את הצימרים, בהתחלה כשהיו עוד קראוונים ואח"כ כשהפכו לצימרים, ולי הזדמן לעבוד תחתיה. הייתי חיילת משוחררת ואספתי כסף לטיול. בעבודה המשותפת שולה תמיד התייחסה אלי בגובה העיניים, בכבוד, ולא דרשה ממני דבר שלא דרשה מעצמה. שולה תמיד התייחסה לעובדים איתה באופן מכבד ונעים. לפני תחילת כל יום עבודה, היינו נפגשות במשרד ושוחחות קפה של בוקר. בכמה הדקות הללו היינו מדברות על מטלות היום וגם משתפות מהחיים האישיים. שולה הייתה תמיד אשת שיחה נעימה ומלאת אכפתיות כלפיי. למדתי ממנה שיעור חשוב על חריצות, יושרה, הגינות, על למידה מטעויות, על אהבת אדם וכיבוד אדם.

פעם נוספת שהצטלבו דרכינו הייתה במזכירות. שתינו היינו חברות מזכירות, אני מ"הצעירות" ושולה מ"המבוגרות". זכרתי שלאורך השנים שולה נשאה במספר תפקידים בקיבוץ ושהיא מביאה איתה הרבה ניסיון בהובלה קיבוצית. הזדמנות ללמוד חכמת חיים.

לא תמיד דעותינו היו זהות, אך כמעט בכל נושא היה לי חשוב לשמוע את דעתה. שולה הביאה אל קבלת ההחלטות הרבה חמלה, ראיית החלש יחד עם טובת הכלל והקיבוץ. הרגשתי שחרף גילה היא מביאה לא פעם חשיבה חדשנית ויצירתית ומצליחה להעביר אותנו – הצעירים – שיעור בצניעות. מידי פעם הכיסא של שולה במזכירות היה ריק. ואז כשהיינו שואלים איפה שולה, התשובה תמיד הייתה שהיא אצל הנכדים, או בחו"ל. גם זה היה שיעור, לראות אישה בגילה, עצמאית, נוסעת לפה ולשם, וחיה את החיים במלואם.

שולה התעניינה מאוד בתרבויות אחרות, והבית מלא במזכרות מהטיולים בחו"ל

לאחר תקופה, בשל המחלה, החליטה שולה לסיים את תפקידיה במזכירות. אז, לא ידעתי ששולה חולה וכשגיליתי זאת הצטערתי מאוד.

בחלוף הזמן, פגשתי את שולה בשבילים ותמיד שמחתי על כך. דרך המפגשים החטופים ראיתי את המחלה מתקדמת.

אמא שלי, הייתה מקפידה לבקר את שולה תדיר ולהיפגש איתה לארוחת בוקר, כזו שאפשר לשוחח בה בנחת. דרך אמא שלי התעדכנתי במצבה.

שולה הייתה בשבילי סמל לבריאות נפשית, לחוזק, לעוצמה נשית, לקפדנות ולרוך.

אהבתי את שולה מאוד ובכל אחד מהמפגשים איתה אני מרגישה שלקחתי ממנה משהו שהפך אותי לאדם קצת יותר טוב.

יהי זכרה ברוך.

פְּרָדָה

[יובל, בתם של אלעד ועדי]

סבתא

מטורף לחשוב על זה שגם הסוף, עשית אותו בדרך שלך, בשקט ובשליטה, נשאת חזקה עד הרגע האחרון שכבר הגיע הזמן לשחרר, כי לא מגיע לך לחיות בסבל, את חזקה ועצמאית מדי בשביל להיות תלויה באחרים.

כל מה שיש לי להגיד כרגע זה תודה, תודה על הבן אדם שאת, שהיית חלק כל כך משמעותי בחיים שלי, תודה על הבית שהיית עבורי, הבית שתמיד פתוח ואף פעם לא צריך לשאול אם אפשר לבוא, כי תמיד מתקבלים בידיים פתוחות, הבית עם האוכל הכי פשוט אבל הכי טעים, בית שהוא המקום הבטוח.

עם הנכדים: ריקודים בבר מצווה של הנכד אורי

תודה על האהבה שלך, על המילים החמות שכשהן באות ממך כולם יודעים שזה באמת מגיע, תודה על הקשר שלנו, תודה על ההשראה שאת בשבילי, תודה שלימדת אותי בכל דקה ודקה על אופטימיות, חוזק ועוצמה, הראית לי איך אפשר להמשיך להאמין בטוב, גם כשהעולם ניסה בכוח להפיל אותך, נשארתי יציבה וחזקה.

תודה שתמיד עמדת מאחורי בכל החלטה ובכל זמן, שהיית שם ועודדת ותמכת, לא הפסדת אף קונצרט, טקס, יום הולדת.

תודה שהחזקת את המשפחה ביחד, על הקרבה שהיה לך חשוב ליצור בין כולנו, ואני מבטיחה לך שבשבילך כולנו נילחם על זה שזה יישאר ככה אם לא יותר.

תודה שנתת לי להיות שם בשבילך בכל התקופה האחרונה, זכיתי להחזיר לך קצת ממה שנתת לי כל החיים.

מקווה שאת רואה כמה אנשים אוהבים אותך, כמה את משמעותית בשביל כל כך הרבה אנשים. זכיתי להיות הנכדה של שולה טל.

תודה על הכול

אוהבת לתמיד,

יובל

פְּרָדָה

אלעד טל

אמא

החלטת לפני 10 ימים שמספיק לך. הודעת לנו. בדרכך הנחושה. ומאז אפשרת עוד כמה ימים של חסד ויחד, של הכנות הגוף והנפש, של פרדה מחברים, מהנכדים, ומאיתנו.

תודה על כך, על ימים אלה. היו בהם הרבה אמת וקרבה.

ותודה גדולה גם על כל החיים. החיים שנתת לנו, ארבעת ילדייך. והחיים שהיינו יחד בעולם הזה. תודה על המסירות והנדיבות. תודה על הבית.

תודה על שאפשרת לי להיות מי שאני. תמיד הרגשתי שבכל דרך שאבחר, ובכל בחירה תהיי איתי, ותהיי גאה ושמחה על הבחירה.

אני גם מודה לך על כך, שלצד הכאב והגעגוע לאבא, מצאת בכל השנים מאז משמעות והתמסרות אין סוף למשפחה. ביתך היה הבית של הנכדים, שתמיד הרגישו בו אהובים ורצויים. טיילת, צחקת, חווית ויצרת קשר משמעותי עם כל אחד מהם.

אני מרגיש שלצד האובדן שחווית באותם ימים, נוצרה בך פגיעות ורכות, ויכולת גדולה יותר להיות בקרבה ובאינטימיות, לשתף ולחבק, זו הייתה ברכה גדולה עבורנו, ובטוח שגם עבורך.

הקמת שבט מפואר, ותמיד היית על המשמר, דואגת, מארגנת, מתכננת. ממך קיבלנו את אהבת הטבע, אהבת הספר, ובעיקר, את אהבת האדם. הייתה בך נתינה ממקום אמיתי ועמוק, ורצון להיטיב.

ועכשיו, אני יושב לידך, במיטה בה היית בימים האחרונים. הגוף שלך כאן. והנשמה כבר לא, הנשמה הלכה והותירה שקט ושלווה על פנייך. וזה משמח. אני מאמין שאת במקום אליו התגעגעת כמעט 20 שנה. בדרכך לפגוש את אבא.

לפני כמה ימים בתוך כל הכאב, אמרתי לך: "אמא, הכול בסדר, ממש בקרוב את פוגשת את אבא", חייכת, אמרת "נכון". אמרתי לך שאבא שולח לך שיר, "עוד ניפגש", וכבר מתכונן, והשמעתי לך את השיר. חייכת ואמרת שגם את מחכה.

ועכשיו את משוחררת, לך לדרכך, מבטיח שנשמור על השבת, על הקשרים, על היחד. על החגים והארוחות, על העצב והשמחות המשותפות.

לסיום;

אני רוצה להודות בשם המשפחה לכל האנשים הנפלאים בקהילת ניר דוד. שתמכו וחיבקו וביקרו בכל תקופת המחלה. שהיו שם איתה. תודה גדולה לצוות הרפואי. על הטיפול הרגיש והמסור.

And Bindu,

Thank you for the love and care you gave to Mom. We were blessed to have you, even for a short time you were a great gift to Mom.

ציורי מדרכות, שדירת הפיקוסים

אדם שהגיע מעולם אחר וודאי
משתאה:

איזה דגים משונים וגדולים
משמשים השראה לילידים....

על קהילה וחוסן

[אלה פרג מורגן]

לפני שבועיים התעוררנו כולנו למציאות אחרת, לאזעקות, ריצה למקלט ולממד, חששות ולחץ. כל זה בתוך 20 חודשים שמדינת ישראל נמצאת במלחמה כואבת ומתישה, והפעם זה הגיע ממש אלינו, אל ניר דוד.

מיד עם פתיחת המערכה באיראן התגייסו כל הגורמים בצוות צח"י וכלל ממלאי התפקידים להיערכות חירום כאשר הפוקוס הוא טובת הקהילה ומענה לצרכי הציבור. ההתגייסות המיידית של כל הגורמים ושל מתנדבים רבים מהקהילה מוכרת לנו מאתגרים קודמים ויחד עם זאת מפתיעה ומרחיבת לב כל פעם מחדש.

כמה מילים על חוסן קהילתי, חוסן אישי ומה שביניהם:

מדינה למודת אתגרים אנחנו. ולכן יודעים להגיד, גם ממחקרים רבים שנעשו במדינת ישראל לאורך השנים, שמי שחי בקהילה, מצליח להתמודד טוב יותר עם מצבי חירום. אנו גם יודעים, שקהילה מייצרת חוסן אישי וקהילתי.

"חוסן" הוא כושר העמידות של הפרט והחברה או הקהילה להתמודד עם אירועי טראומה, מצבי דחק ומצוקות נמשכות, ויכולתם לחזור לתפקוד רגיל לאחר שהאירוע הסתיים. אחד הדברים שמסייע בחיזוק החוסן, הוא היכולת לעשות דברים משמעותיים בזמן חירום. המחקרים מראים, כי התנדבות במצב חירום מסייעת לחיזוק ההון הקהילתי לטווח ארוך, והתרומה למען הכלל מביאה לתחושת אחווה, הזדהות עם הקהילה, יצירה וחיזוק קשרים אישיים ופיתוח גאוות יחידה.

כאן בנir דוד ברור לי שזכינו בכל אלה!

מהרגע הראשון הייתה מחשבה על כל פרט וקבוצה בקהילה מגיל 0 ועד 100. זרמו אלינו הצעות למתן עזרה ורצון להתגייס ולסייע לילדים, לוותיקים, לבית הבריאות, למשפחות המגויסים ועוד, ועוד. טלפונים ופניות מרגשות של "רק תגידי איך אפשר לעזור", התגייסות של כולנו למען מי שהמציאות החיצונית עוררה בו לחץ, חרדה, חשש או מצוקה מכל סוג. כעת כשאנחנו כמה ימים אחרי המערכה, רוצה להגיד לכולכם תודה! זכינו כולנו בקהילה מיוחדת עם לב ענק.

שנדע לשמור על האכפתיות וראיית האחר גם בימי שגרה, שיבוא הסוף למלחמה בכל חזיתות המדינה, שכל כוחות הביטחון יחזרו בשלום

ואמן שישובו כבר כל החטופים הביתה.

לבשורות טובות וימים של שקט.

אלה

ההתראות פסקו,
המזרונים הורמו,
הכסאות העלו,
החלונות נפתחו,
המקלט נסגר,
השקט נשמר,
והלב?
אולי יצטרף מחר.

[סימה סדרו פלד]

קצת על תפקיד הדוברות וצוות צח"י:

[לימור גינת]

התבקשתי לספר קצת על תפקידי כדוברת ועל מה שקורה מאחורי הקלעים בתקופת חירום ובשעת חירום.

אז אנסה לענות לשאלות של סמודי...

את ההודעות שאני מעבירה לציבור, אני בד"כ מקבלת מדובר המועצה שלנו בקבוצת וואטסאפ של דוברי הישובים במועצה.

במקביל אני מוודאת שאכן זוהי הודעה זהה לזאת שמתקבלת מפיקוד העורף במכשיר הנייד ובטלוויזיה ורק אז מעבירה לציבור (משתדלת כמובן שזה יהיה הכי מהיר אבל יותר חשוב – הכי אמין!)

החמ"ל נמצא במקלט ליד בית קומתיים, ובזמן אזעקה אני "רצה" לשם.

אין לי ממ"ד בבית ולכן זה יוצא טוב. מהחמ"ל אני מנסה לקבל ולהעביר כמה שיותר מידע לציבור ולחברי צח"י. בחמ"ל יש מסך טלוויזיה גדול וגם מסך עם מצלמות מרחבי הקיבוץ וכך ניתן לקבל הצצה קטנה למרחב הציבורי – לוודא שהכול וכולם בטוב.

בתפקידי, אני מנסה להרגיש את הציבור, לראות, לשמוע ולהבין מה הצרכים של הרוב. לפעמים יש פניות אישיות ואז אני משתדלת לטפל או לנווט את הפנייה (לפי הנושא) לאחד מחברי צח"י ויש פניות כלליות שאני מעלה אותן בקבוצת צח"י או בפגישות שיש לנו מדי כמה ימים בתקופת חירום.

ביקור בחמ"ל במסגרת סיור מקלטים

אני מרגישה שיש לי אחריות כלפי אנשי הקהילה שלנו ומקווה שמצליחה לעזור ולהרגיע. אני מודה לאנשים שסומכים עליי וחשוב לי להדגיש שאנחנו כולנו בידיים טובות-טובות של צח"י שמאוד ראוי להערכה בעיניי.

בצוות חושבים על כולם ביחד ועל כל תושב בפרט.

כל חבר צוות מביא אתו את הידע והצרכים מהתחום שלו, יש חשיבה על כל פרט ופרט ויש שיתוף פעולה ועשייה. כולם עם מוטיבציה גבוהה ויש הרגשה שהקהילה במקום הראשון.

ומשהו קטן לסיום:

בארוחת שישי האחרונה, שאל אותי עמוס

(קלס 😊 אח'שלי), בשביל מה צריך אותי, (את הדוברת)

אם יש את פיקוד העורף. אז אסתפק כאן בסיבה אחת

שנתתי לו, (ויש הרבה): חברה מבוגרת שגרה לבד אמרה

לי – "איזה כיף להתעורר בשלוש בלילה מבוהלת בגלל

אזעקה ואז לראות שיש וואטסאפ מלימור – זה כל כך

מרגיע ופתאום מרגיש לי שאני לא לבד".

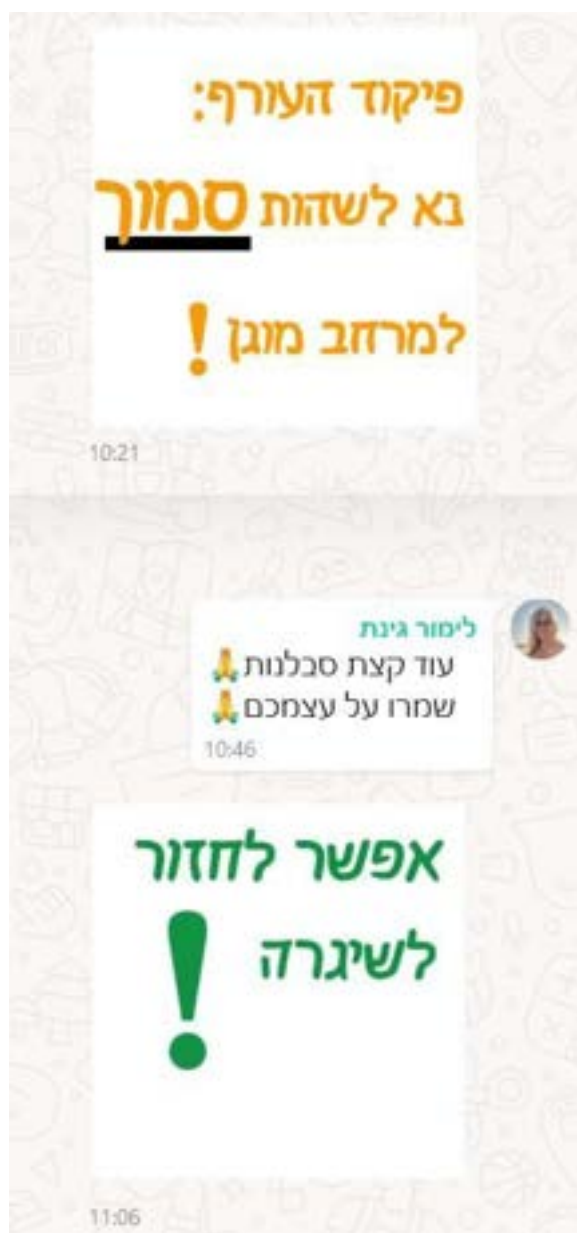
מקווה שעזרתי ועוזרת ככל שניתן לביטחון של כל אחד

ואחת.

אז כן, ניר דוד זה בית, זה לב, זה קהילה!!!

מקווה ומייחלת לשקט ושיגרה ושכולם ישובו

הביתה בשלום במהרה!!!

Slow (& safe) tourism

[עידו גופר]

המדור הזה היה אמור, כמו בכל חודש לעסוק בבעל חיים או צמח כלשהו או מקום קרוב שכדאי לצאת ולראות בעונה זו. אלא מה, שבשכונה המזרח תיכונית שלנו תוכניות לחוד ומציאות לחוד והמציאות החדשה היא של ירידה למקלטים בשעות הזויות ובתסרוקות ותלבושות הזויות יותר. לכן נשים את החרק החביב שרציתי להכיר לכם החודש בצד (אל דאגה, הוא יופיע בעלון הבא) ונתרכז במציאות.

לאחר כשבוע מתחילת המלחמה כאשר עברנו ממצב אדום 4 ולצהוב 2 (ולפני שהדוד הג'ינג'י מאמריקה לקח לנו את התואר כמדינה בעלת כמות המכתשים הגדולה ביותר בעולם והעביר אותו לאיראן), נתבקשתי על ידי רכזת התרבות האמיצה שלנו לעשות פעילות הפגה כלשהי לילדים. הרעיון היה להוציא אותם החוצה מהמרחבים המוגנים, המקלטים והממ"דים אל הטבע המרגיע, המרפא והמיטיב עם הנפש – כלומר להיות כמה שיותר בחוץ ולחקור את הטבע הקיבוצי במרחק בטוח כך שאם בכל זאת תהיה אזעקה – נוכל להיכנס לאחד המקלטים בקיבוץ. חילקנו את הפעילות לשני סבבים: אחד מצפון לאסי והשני מדרומו על מנת לשמור על מרחק הליכה ומספר סביר של ילדים לכל סבב, וכך בא לעולם הרעיון ל"מסע בין מקלטים".

וכמו כל רעיון טוב שנולד במוח האדם – כך באה המציאות וחובטת לו בפנים. זה התחיל בסדרת יירוטים מעל ראשנו 15 דקות לפני הסבב הראשון שהעמיד בכלל בסימן שאלה את קיום הפעילות. לאחר קבלת אישור מסגן השריף המקומי הוחלט לצאת לדרך. עוד בדרך אל נקודת ההתחלה לא היה אפשרי להתעלם מהאבסורד שבכל הסיטואציה: רק לפני שניה יירוטים מעל הראש, בדרך אני רואה אנשים מתרחצים באסי, מזג אויר חמים ושמים כחולים והראש עוד לא מתפקד ב- 100% עקב חוסר שינה מצטבר. לך תתווך את כל זה לילדים. לך תדבר איתם על טבע.

אל הסבב הראשון שהתחיל בחמש אחה"צ הגיעו חמש בנות בלבד. לא יודע אם היירוטים השאירו אותם בבית או שקרירותו של המזגן אבל אלו שכן באו הבהירו לי מהר מה יהיה אופיו של הסיור. הילדים רצו לראות את המקלטים עצמם. חלק שיש להם "רק" ממ"ד רצו לחוות את החוויה. חלק רצו לראות אם המקלט שלהם יותר/פחות שווה מהמקלט של השכן וכך יצא ש"מסע בין מקלטים" שהיה אמור להתרכז ביופי שמתקיים בין מקלט למקלט הפך למסע להכרת מקלטי הקיבוץ.

עם הקבוצה הראשונה זכינו להכיר את "מקלט מוזיקה" והמיטות המתקפלות שעדיין קבועות בקירותיו. אני שיתפתי בחוויות שלי מהמקלט החל כתינוק בן שנה במלחמת יום כיפור ועד הקריירה הקצרה שלי כנגן חלילית בשיעורי המוזיקה של צילי פרי.

שיעור מוזיקה עם צילי במקלט, 1988

הילדים עם כיוון השעון: כרמל לבני * איילת כרמי * עבנל גת * איריס שורר * תמיר גור (בנה של

יונת) * עידן דותן

שימו לב למיטות/דרגשים המשמשים כמדפים

[ארכיון ניר דוד]

לאחר מכן ירדנו למרכז העניינים – החמ"ל (חבל מתוח לגמרי, לפרשנות אחת המשתתפות), שם הן זכו לפגוש אחת מחברות צח"י ולראות עד כמה הקיבוץ ערוך ומוכן לכל צרה שלא תבוא. אפילו הצליחו לזהות את הבית שלהן במפת הקיבוץ האינטראקטיבית.

בסבב הדרומי כבר הגיעה כמות יפה של משתתפים: קרוב ל-20 ילדים. ביקרנו במקלט שמאחורי בית להב וגילינו שמקלט יכול להיות גם חם ולח, במיוחד אם אין בו מזגן. לאחר מכן ירדנו למקלט שליד הבית של איתן ומישל כהן שהוכרז על ידי הילדים כ"מקלט המסיבות" ולבסוף קינחנו במקלט הפרטי שלי שזכה לציון לשבח.

לא יודע איך הסרט הזה שבו אנחנו משמשים כניצבים ייגמר וברור לי שכל אחד, ילד כמבוגר, חווה אותו אחרת. רק יכול להמליץ לכם בכל זאת, מתוך ההוויה הפרטית שלי – כן להיות בחוץ. יש בשהייה בטבע ואפילו אם הוא קיבוצי, משהו שמביא מרגוע ומנוח לנפש שעצביה מתוחים ויש לנו קיבוץ מלא בפינות חמד, שלא לדבר על טבילה מרגיעה באסי ורצוי לקחת אתכם ואת הילדים החוצה להתאוורר ולחפש את הטוב והיופי שמסביבנו. תמיד תהיו במרחק סביר מאיזשהו מקלט או שכן נחמד עם ממ"ד.

המקלט ליד משפחת להב

המקלט ליד מישל ואיתן כהן, הפך לחדר שינה לצעירים

פרקים בביטחון יישובי

[ערן להב, בליווי תמונות ומסמכים מהארכיון]

אחרי שהסתיים פרק ההתגוננות הנוכחי מהטילים והכטב"מים האירניים, אחרי שנשמנו לרווחה וחזרנו לשגרה, הלכתי לערן להב, שיספר פרקים ופרפראות מההתגוננות היישובית, לאחר היציאה מחומה ומגדל.

בשנים הראשונות ניהלו את תחום הביטחון בקיבוץ: בתקופת חומה ומגדל – משה להב. חשק פרנקל היה אחראי על הנשקים, ואחר כך – צבי יסני בהיר, שהיה המא"ז של הקיבוץ. הקיבוץ מראשיתו היה מתוכנן להגנה. הקיבוץ שלנו לא הותקף על ידי ערבים, אבל היו ישובים שכן, לכן הייתה היערכות למקרה של התקפה. הוא חולק לארבעה מקטעים, ארבע צלעות. הצלע הדרומית נהנתה מהגנה טבעית: האסי שימש כמגן טבעי. לשאר המקטעים נקבעו מפקדים. על המקטע הצפוני היה אחראי משה להב. על המקטע המערבי היה אחראי נוח אשכנזי. בכל מקטע כזה היו עמדות ותעלות קשר. החברים היו מחולקים לשמירה או הגנה על המקטעים השונים, לזמן חירום. מפקד המקטע, ניהל את כל הכרוך בכך. לקראת מלחמת השחרור הנשקים כבר לא הוחבאו בסליקים: לכל חבר היה נשק בבית, גם לחלק מהנשים. אני זוכר שלאבא שלי היה בבית סטן ואימא החזיקה רובה צייד. לפני המלחמה, בתקופות מתוחות, איישו את העמדות הבנויות כל הלילה. הנשים השתתפו בשמירה ושמרו בדרך כלל בערבים, והגברים בלילות. אני זוכר שהייתי הולך לשמירה עם אימא. השמירה התנהלה מהגג של העמדה. הקיבוץ רכש פרוז'קטורים חזקים מאוד של אוניות מהצי המסחרי של האנגלים. השומר היה מאיר עם הפרוז'קטור הלך וחזור כדי לוודא שלא מתקרבים לגדר גורמים עוינים. בתחילת שנות השבעים הביאו את המגדלים שאחד מהם זוכה עכשיו לשיפוץ (ניצב ליד שער הכניסה). גם בהם היה פרוז'קטור. אלו היו שנים מתוחות, שנות ההתשה, שמסתננים היו חודרים לארץ מהמדינות הסמוכות. בתקופה הזו, הייתה תורנות שמירה של ההורים מחוץ לבתי הילדים בלילות. מחוץ לכל בית ילדים עמד חבר עם נשק. והיו תקופות שעיבו את השמירה גם לשכונות מגורים צמודות גדר. בהמשך בנו בתים בבנייה ביטחונית.

26.5.74

תאריך

לכבוד

קצין הבמ"ר - פיקוד צפון
רס"ן בלסור - מספר

א.ב.נ.

הודון: חררי בטחון לילדים

לאחר שקיבלנו הודעה על החלטה לבצע בניית חררי בטחון
לכל בתי החברים - נוצר מצב משונה מאוד: בו בזמן שכל בתי החברים
יהיו (במשך מספר שנים) טובטחים מכל פגיעה - בתי הילדים שלנו לא
יהיו טובטחים.
לנו ברור, כי הדבר נובע מחוסר תשומת לב מספקת, על כן
צריכה לבוא החלטה שתיתן פתרון גם לבטחון הילדים. חוסר איזון זה
בין ילדים וחברים יעמיד אותנו במצב עדין ביותר. כי הלא תמיד היו
ויהיו ילדינו בראש דאגתנו ולא נוכל לשאת מצב, בו אנו החברים ניסן
לבטח ואילו הילדים יהיו חסרי בטחון.
אי לכך אנו מבקשים לדון בעניין זה.

בכבוד רב

רכז המסק

שאול נולומב

ה ע ת ס י מ:

מזכירות ברית התנועה הקיבוצית - ת"א

המח' לכלכלה של הקיבוצ"א - ת"א

המחלקה לבטחון הקיבוצ"א - ת"א

יו"ר המועצה האיזורית
בקעת בית-שאן - המח' אורי יפה

אבל נחזור לשנים הראשונות. כאמור, כבר מאמצע שנות ה-40, עוד לפני מלחמת העצמאות, הכין עצמו היישוב הצעיר להגנה. הייתה כוננות כנגד הבריטים – שמירת הנשק בסליקים, וכוננות נגד הערבים – חפירת תעלות, בניית מקלטים ועמדות שמירה על קווי הגבול של היישוב. הסליקים – זו פרשה בפני עצמה, ויש מה לספר עליה (רמז, ישנו לפחות סליק אחד שלא פונה ואבדו עקבותיו, ומעליו הוקם מבנה ציבור. נספר בפעם אחרת).

תעלות ועמדות – הגנה כלפי חוץ:

בהיקף של היישוב נחפרו תעלות, בחלק הפנימי של הגדרות, שהיו מקשרות בין העמדות. היום ניתן לראות שתי עמדות מקוריות שנבנו עוד לפני מלחמת השחרור. העמדה ליד משק ילדים, והעמדה ליד המדגה. עמדות נוספות מאותה תקופה חוסלו, ונבנו גם נוספות לאחר מלחמת השחרור, כשהמשיכו לבצר את היישוב. בשנות ה-40 הקימו גם עמדות מעפר. הן היו חפורות באדמה, סביב העמדה תקעו עמודי עץ, לא גבוהים, ועל העמודים הניחו כיסוי של פחים, וכיסו באדמה ואבנים. העמדות האלו התווספו לעמדות הבנויות והתעלות קישרו ביניהן. אנחנו כילדים היינו משחקים בתעלות האלו. עמדת העפר האחרונה שחוסלה, עמדה באזור המשרדים של "דגת הארץ", הנקודה הצפון מזרחית של גבולות היישוב דאז.

תעלות ומקלטים – הגנה כלפי פנים:

במלחמת השחרור נחפרו גם תעלות בתוך הקיבוץ, בעיקר כנגד הפצצות ממטוסים שהגיעו מעיראק או מירדן. את כל התעלות חפרו החברים עם כלי חפירה, בידים. עד מלחמת השחרור בנו בקיבוץ גם שלושה מקלטים מבטון: המקלט במתחם הברבורים, מקלט קטן סמוך לבית קומתיים ומקלט נוסף, צמוד לבית ילדים שהפך לביתה של **משפחת נוי**. כשהתכוננו למלחמה, חפרו במהירות מקלטים מעפר. חפרו בור עמוק, מכוסה במסגרת של פחים וקרשים, ועליהם שפכו אדמה. הירידה למקלט כזה, הייתה גם היא בעפר, אבל בפנים היו מסודרים דרגשים וציוד נוסף. ב"גג" היו ארובות ששימשו כפתחי אוורור.

נחמה גינוסר – פרקי תל עמל במלחמת השחרור

[...] בעורף הוכרז על הקמת המדינה. קול ישראל בקע לכל העולם. מקיבוץ גשר מבשרים תותחי האויב על הפלישה. בעמק הירדן ובבית יוסף קרבות. כל תקוות העמק תלויות בנקודה קטנה בה נלחמים גם חברינו. בבית חופרים תעלות ארוכות ומקלטים עמוקים. אווירי האויב טסים מעלינו בהפציצם ישובים. מקלעים שלנו "מאיימים" עליהם מהמגדלים, והצופרים מייללים תכופות. ה"פרימוס" העובר מעלינו לעתים מעודד ופעמים חונה על "שדה התעופה" שלנו. בוגרים וילדים רצים לקראתו מלאי התפעלות.

במלחמת השחרור, היינו כבר ילדים בני 11, גרנו בבית הילדים שבמקומו עומד היום ביתם של **משפחות באום וסגל**. קבוצת "מעיינות" תפסה ארבעה חדרים בבית הילדים הזה, והחדר החמישי, הכי צפוני, שימש ביתם של ששיית תינוקות כבני שנה. כשהייתה אזעקה, היינו אחראים לעזור למטפלות להוריד את התינוקות למקלט העפר הקרוב, שנחפר צפונית לבית הילדים. כל אחד מאיתנו אחז בתינוק, נשא אותו למקלט ודאג לשעשע אותו בזמן שהייה בו. היינו עושים תורנות בינינו מי ייקח איזה תינוק, היו תינוקות מועדפים וכאלו שפחות.... לא נזכיר שמות.

מקלט עפר נוסף נחפר מערבית ל"בית הירוק". מאוחר יותר נבנה באותו אזור מקלט המשמש עד היום. הוא קיבל את השם "מקלט המוזיקה" כי היו שנים ששימש כחדר לשיעורי מוזיקה. מקלט עפר נוסף, שלא הושלם, ונשאר רק כבור גדול, נחפר ליד בית התינוקות דאז – היום מועדון הנעורים, מזרחית ל"בית הירוק". כמה שנים אחרי מלחמת השחרור הפכו אותו למקלט בטון, מצופה בכיפת אבנים. הוא קיים עד היום, אבל אינו בשימוש.

אפרופו הבור – הוא אותו בור אליו נפל / נדחף **צביקה שחר** מקבוצת "עומר", בזמן שחי בו גֶּצֶלָה החזיר. סיפור הפולקלור הזה, שקרה באמת, מונצח בספר "מדברים תל עמלית". סיפורו של גֶּצֶלָה טרם עלה בכתובים, ויש מה לספר – על ראשיתו ואחריתו – ועל כך בהזדמנות אחרת, כי ערן הוא לא רק זיכרון מהלך, הוא מספר סיפורים שאין שני לו. ובכל זאת, פיסת מידע, כדי שסיפור הנפילה לבור והחילוץ ממנו יקבל את ממדיו האמיתיים: בשלב הזה של חייו, גֶּצֶלָה כבר לא היה חיית מחמד. הוא כבר צימח חֲטִים והיה תוקפני ומפחיד!!

מכל הנאמר עד כאן, ניתן לראות את ריכוז המקלטים מבטון או מעפר, באזור של בתי הילדים.

היה מקלט עפר נוסף, ששימש כסליק של דלק. הוא נבנה במתחם המשק, בסמוך לאורווה ולרפת, היכן שעומד היום הבית של **משפחת דגני**. הייתה שם חצר עם מחסנים ששימשו את הענפים השונים. החזיקו בו חביות עם דלק לשעת חירום. בניגוד למקלטי עפר ששימשו מחסה לבני אדם, והגג שלהם כוסה בתלולית אדמה, מקלט/סליק הדלק היה עם גג אדמה שטוח. כשרצו להגיע אל הדלק, פינו את האדמה ופתחו מכסה, ממנו שאבו את הדלק. כילדים, המקלט הזה הותיר בנו רושם של מבנה ענק: היינו מציצים מהמכסה הפתוח ולא רואים את הקרקעית. במציאות, אולי זה היה חדר קטן.

התעלות שנחפרו, כך עד היום במוצבים, בנויות בזיגזג. גם במבצע סיני הייתה כוננות בכל הארץ, מחשש שיגיעו מטוסים מצריים, או שמדינות נוספות יצטרפו למלחמה, וחפרו תעלות בקיבוץ. ובמלחמת ששת הימים חפרו את כל הקיבוץ. היה זמן לחפור ולצלם: שלושה שבועות של המתנה. הדשא בין חדר האוכל והמרפאה (חגגנו עליו זה מכבר את חג השבועות) היה חפור כולו. גם כן ידני. כבר היו מקלטים נוספים, אבל התעלות היו מיועדות למצבים בהם אנשים רחוקים ממקלט וחייבים לתפוס מחסה. תעלה היא מקום בטוח כנגד רסיסים של הפצצות ממטוסים. התעלות היו עמוקות מאוד, מעל מטר גובהן. המילוי שלהן אחרי המלחמה היה קל יותר, נעזרו בבולדוזר שהקיבוץ רכש בשנים אחרי המלחמה.

רשימה 2

אוכל לשעת חרום
למקלטים ל- 10 ימים לנפש (רשימת עזר)

ה כ ס ד ת

4	קופ'
3	"
3	"
1	חב'
3	קופ'
3	"
2	"
2	שפר'
3	חב'
15	סקיות
10	"
$\frac{1}{2}$	קופ'
300	גרס
5	בקב'
1	ק"ג
1	"
500	גרס
3	ק"ג
3	יח'
$\frac{1}{2}$	בקב'

ה ט צ ר

בשר אינקודה
אפונה 600
לפתן 600 מיטמים
מרורינה 200 גר'
סמרת צמחוני
מרורינים כנרת 125 גר'
א סלפפונים 600 גר' או זיתים
א דבש בספ'
חלבה סוסטום 100 גר'
תה בסקיות 1.5 גר'
קפה בספ' - סקיות 1 גר'
- $\frac{1}{2}$ קופ' 56 גר'
בקניק יבש
א חלב (מפוקר בקב') בקופסאות
סוכר
פירות מיובשים (מזיפים)
א סוכריות לנדרין
א מציות
א סרק פוף בסקיות או בקוביות
סיץ לסון מסוחק

רשימה 3

מזון לתינוקות

קורבפלור בסקיות קטנות
חלב מפוקר
רסק תפוחי פץ בקופסאות
גזר בקופסאות
סיץ ליסון
סיץ פגניות.

מתוך חוזר למשקי עמק בית שאן

אוגוסט 1969

מלחמת ששת הימים, אסף יבין
חופר תעלה, או שוחה.
אסף: נראה לי שהמקום בו אני
חופר הוא הדשא הגדול לפני חדר
האוכל באזור המערבי שלו. עמד
שם צריף (שנראה בתמונה) והוא
היה מדרום למקלחת המשותפת
(בית הנוטרים) שגם אותה רואים
מאחור.
[ארכיון ניר דוד]

מלחמת ששת הימים,
החברים מהשכונה
חופרים תעלה.
רואים את צורת הזיגזג.
זיהוי מהרחוק לקרוב:
יקי טייכנר * יהודה
צימרמן * אברהם נשר *
אליעזר צינברג *
ירחמיאל דבורקין
[ארכיון ניר דוד]

יקי ואברהם, חולקים אותו בית
ואותה תעלה
[ארכיון ניר דוד]

מלחמת ששת
הימים, הנשקייה.
משמאל צבי
וינטרוב, אחראי
הנשקייה, מימין
זכריה מוזר
[ארכיון ניר דוד]

מלחמת ששת הימים, נשים בקשר.

למעלה: פנקה שורר, כנראה במקלט מתחת למטבח ילדים, ששימש כמפקדה

למטה: אפרתי זיו במזכירות, מתפעלת את מרכזיית הטלפונים שהייתה מרכז העצבים בקשר שבין

החזית לעורף

[ארכיון ניר דוד]

הו ד ע ה ח ש ו ב ה

קיימת הוראה ממפקד האזור לא לעזוב את הטלפון והאלחוט 24 שעות כיספה. עד עכשו נשאו כזה בעיקר חברים וחברות שיכלו לצאת מסקום עבודתם לתקופת מה. ילדי המוסד חוזרים עתה ללמודים סדירים וכן חוזרים הלימודים ב"אורנים" ובאוניברסיטאות כמעט לסלולס הרגיל. איננו רואים כל אפשרות לשחרר חברים מהעבודה למטרה זו. לכן, תיהיה השינה ליד המכשיר בתורנות בין כל החברים שבבית וכן החברות הצעירות. ב סקום יש מיטה עם מזרון וכן פיירטייד והוראות לתפקיד. ההמצאות בסקום היא ס' (10 בערב עד 6 בבקר). (ממלחמה) במסדה שיש משהו כערב בקיבוץ, יכול החבר להיות ב"ח"א ולשים לב לטלפון). במקרים מיוחדים הקשורים לעבודה, אפשר לפנות לאליהו פז (ר. ו. עבודה).

התור של החברים:

חברות:

25.12 אליהו פז ✓	קלמן	יוסף אפ.	ליאורה	ציפי פז
26.12 דן כלכר ✓	צבי ול.	זאב אב.	סאיה	זהבה צ.
27 אסף יכין	רני י.	זאב ש.	ליאה	יהודית ז.
28 אביסלך	ביכו	זכריה	אורה בט.	יוני
חולק	בן	זלמן	אורה ש.	יונת
שמואל צפ.	בנימין ס.	חיים ב.	איה	יעל בר.
שמואל פר	ברוך יח.	חיים פט.	אילנה פ.	יעל ר.
אריה ששון	בקעון וו.	חיים ז.	תמר בור	סיכל בז'
אברהם ר.	ג'ל	חיים ק.	תלמה טבל	סיכל ב.
אברהם סר.	דן ברייר	יהודה צ.	תמי	סיכל פ.
אלעזר	דוד פל.	יהושע ל.	שרה צנן	סקס
אליעזר צ.	ישראל א.	יהושע ס.	שלומית צ.	עזר/ע.
מיכאל יריד	יסקה	יהושע ש.	שולה טל	סירי בלזר
מיכאל שפ.	ירחמיאל		שלומית ח.	סירי ב.
משה אי.	איזק		דינה טשב	נאוה פ.
מוטלה רב.	יצחק שפ.		רחל בל	ניצה
נורברט	יצחק טוב.		רחל ב.	נטע
נח	יצחק ול.		אסתר פט.	נירה
עמנואל א	יצחק בט.		אסתי ש.	נעמי פ.
משה ל	יצחק אר.		אפרת	נעמי ש.
עמרם ש	דודו ר.		דבורה י.	עונה ש
עמנואל פ.	דוד ש.		דינה א.	עפרה
אסוף	דוד שחר		דליה	דבורה כ.
שלמה מידה	יעקב ארנר		הדסה רון	
שלמה סן	יעקב ר.		רחל י.	
מלחמא מאיר טל	חשק		רחל ט.	
ישראל צ.	הרי		רחל ד.	
ישראל פר.	הלמוט		רחל אר.	
שלמה קול	וובק		רותי ב.	
צבי בהיר	וילק		רותי צ.	
	יקי		רותי הכ.	
	יעקב ארזי		רותי ג.	
	יחיאל		רובי	
	יוסף כ.		מלחמא	
	יוסף יונב		צפורה ט.	

מלחמת ששת הימים,
בפתח מקלט.
ניתן לזהות את רותי
גולומב
[ארכיון ניר דוד]

לגבי מלחמת יום כיפור, שאלתי הרבה חברים; אף אחד לא זכר
שחפרו תעלות במלחמה זו. תקנו אותי, אם אני טועה בהנחה:
יותר לא חפרו תעלות בקיבוץ, אלא אם כן מחשיבים את מבצע
החפירות לצורך פריסת קווי תקשורת וצינורות השקיה 😊

ימי שלום, חיתוך מיכני גם כן בזיגזג [ארכיון ניר דוד]

עם כלביא

[דרור סגל]

השם שניתן למערכה מול איראן הביא את דרור סגל, מנהל המוזיאון לארכיאולוגיה אזורית וים תיכונית, עקבות בעמק, להרחיב את ההקשר התרבותי של האריה.

בכל התרבויות זכה הלבאי ליחס מיוחד, לרבות בתרבות היהודית. להלן מספר דוגמאות למוצגים הקשורים בהערצה והערכה לאריה כמלך החיות, רב עוצמה ומלכותי.

האל הרקולס עם עור ראש האריה שצד כחלק ממשימותיו.

מימין: מצוייר על כד משמאל: מעוצב בפסל

תבליט אריה מסתבך בענפי הגפן. שימש כמשקוף בבית הכנסת של רחוב,
בתקופת המשנה והתלמוד

ידיעות לתיבה בצורת ראש אריה, שימשו גם על דלתות

מוזמנים לבקר במוזיאון ולראות מגוון מוצגים שהאריה "מכב" בהם.